

Leaving care – Stöd till ungdomar som lämnar samhällsvården

Konferensdokumentation
från 11 oktober, 2023

Göteborgsregionen (GR) består av 13 kommuner som har valt att jobba tillsammans. Vi driver utvecklingsprojekt, har myndighetsuppdrag, forskar, ordnar utbildningar och är storstadsregionens röst i Västsverige, bland mycket annat. I våra nätverk träffas politiker och tjänstepersoner för att utbyta erfarenheter, bolla idéer och besluta om gemensamma satsningar. Allt för att regionens en miljon invånare ska få ett så bra liv som möjligt.

Göteborgsregionen 2023
FoU i Väst
Box 5073, 402 22 Göteborg
gr@goteborgsregionen.se
www.goteborgsregionen.se
Jeanette Olsson

Dokumentationen har tagits fram av Göteborgsregionen (GR). Arbetet har finansierats med stöd av Vinnova.

Innehåll

Inledning	3
Presentationer och paneldiskussion	4
Professor Philip Mendes, Australien.....	4
Professor Inger Oterholm, Norge	7
Professor Annemiek Harder, Nederländerna	9
Professor Tina Olsson, Jönköping	10
Emiliya Larsson & Jennie Törnqvist Persson, Knas hemma.....	11
Professor Ingrid Höjer, Göteborg.....	12
Paneldiskussion.....	14
Återkoppling från deltagarna	15
Workshop kring tre fokusområden.....	17
Tema 1: Socialt nätverk och välbefinnande.....	17
Tema 2: Sysselsättning och utbildning	19
Tema 3: Boende.....	20
Avslutande diskussion	21

Inledning

De senaste åren har det blivit allt tydligare att ungdomar som lämnar samhällsvården har ett behov av förbättrat stöd. Det finns flera exempel på länder som har lagstiftat om ett förlängt stöd för denna grupp. För att få ökad kunskap om hur ett förbättrat stöd i Sverige kan utformas genomfördes en konferens den 11 oktober som samlade forskare från flera länder, representanter för Göteborgs-regionens kommuner samt regionala och nationella aktörer som arbetar med målgruppen.

Under förmiddagen den 11 oktober presenterade flera forskare och andra aktörer vad som, enligt deras forskning och erfarenheter, fungerar när det gäller stöd till ungdomar som lämnar samhällsvården, hur stödet kan utformas och hur det fungerar i praktiken. Utifrån det hade vi en dialog om vad som skulle vara möjligt att arbeta vidare med i Sverige. Talare var forskarna Philip Mendes från Australien, Inger Oterholm från Norge, Annemiek Harder från Nederländerna, Tina Olsson och Ingrid Höjer från Sverige, samt projektledaren Emiliya Larsson och Jennie Törnqvist Persson från ungdomsorganisationen Knas hemma (www.knashemma.se). Jenny Rehnman, chef vid forsknings- och utvecklingsenheten FoU i Väst vid Göteborgsregionen modererade. Deltog gjorde representanter från Göteborgsregionens kommuner, forskare, samt regionala och nationella aktörer som arbetar med målgruppen. Konferensen var välbesökt och uppskattad av deltagarna.

Under eftermiddagen genomfördes en workshop med fördjupade diskussioner kring frågor om boende, sysselsättning, socialt nätverk och välbefinnande för ungdomar som lämnar samhällsvården. Syftet var att belysa frågorna från olika perspektiv och utifrån det diskutera hur vi kan utveckla arbetssätt, samverkan och forskning. Anna Melke, forskare vid FoU i Väst modererade. Deltog gjorde företrädare för kommuner och civilsamhället samt forskare som arbetar inom området.

Dokumentationen från talarnas presentationer samt diskussioner under dagen finns samlat i den här rapporten och är översatt till svenska. Den är sammanställd av Alice Sjöstedt och Jeanette Olsson. Vi vill rikta ett stort tack till alla talare och deltagare som lyfte viktiga områden och möjliga vägar framåt.

Den nyligen publicerade utredningen För barn och unga i samhällsvård ([SOU 2023:66 kap 11](#)) föreslår att ungdomar upp till 25 års ålder ska få känslomässigt stöd samt stöd med frågor som rör boende, utbildning, arbete, ekonomi, tandvård och hälso- och sjukvård efter att samhällsvården avslutats.

Detta gör frågan än mer angelägen att arbeta vidare med och Göteborgsregionen kommer att fortsätta samarbeta med kommuner och andra aktörer för att gemensamt stärka och förbättra stödet för ungdomar som lämnar samhällsvården.

Presentationer och paneldiskussion

Här presenteras förmiddagens presentationer, paneldiskussionen och deltagarnas återkoppling.

Professor Philip Mendes, Australien

Philip, vid Monash University i Melbourne, gav först en översikt av den internationella forskningen kring stöd och insatser för ungdomar som lämnar samhällsvård, och fortsatte sedan med att beskriva hur stödet är utformat i Australien.

Philip har lång erfarenhet av forskning inom området om ungdomar som lämnar samhällsvården, som på engelska kallas leaving care. Philip beskrev att unga som lämnar samhällsvården står inför svåra övergångar. De har unika hinder såsom barndomstrauma och en brist på vuxenstöd, vilket står i kontrast till deras icke-placerade jämnåriga som ofta kan räkna med familjestöd ända upp till 25 års ålder. Dessa unga vuxna möter ojämlikheter inom hälsa, utbildning och sysselsättning. Enligt en färsk rapport från OECD, "Assisting care leavers: time for action¹", finns det fem initiativ som bedöms kunna signifikant förbättra livsvillkoren och möjligheterna för dessa unga:

- 1) Att förlänga omsorgsperioden till minst 21 års ålder, snarare än 18, för att tillåta mer gradvisa och flexibla övergångar ut ur samhällsvården;
- 2) En långsiktig förberedelse och planering för övergången som fokuserar på vägar till vidare utbildning och arbetsmarknaden;
- 3) Att säkerställa att varje ungdom som lämnar samhällsvården har minst en ansvarig vuxen samt, i idealfall, ett socialt nätverk för stöd genom övergången till självständighet;
- 4) Individanpassade stödprogram som baseras på en bedömning av behov, vilka tar hänsyn till utvecklingsförmåga istället för att bara fokusera på kronologisk ålder;
- 5) Att ge ungdomarna rätt att aktivt delta i beslutsprocesser som påverkar deras egna liv.

Bakgrund om barn i övergång från vård utanför hemmet

Australien, med sina 26 miljoner invånare, är inte bara världens sjätte största land till ytan utan också ekonomiskt starkt, med hög disponibel inkomst per hushåll och god utbildnings- och hälsostatistik. Trots detta kämpar en minoritet med nackdelar som långtidsarbetslöshet och behovet av socialt boende. Landet spenderar över 212 miljarder årligen på välfärd och fem miljoner medborgare får socialförsäkringsbetalningar.

---

¹ <https://www.oecd.org/social/assisting-care-leavers-1939a9ec-en.htm>

Vårdsystemet i Australien är splittrat över åtta jurisdiktioner, var och en med egna regelverk för ungdomar i vården. Av de 46 000 barnen i vårdsystemet är 90 procent i nätverkshem och 43 procent tillhör ursprungsbefolkningen. När den sociala barnavårdens ansvar upphör vid 18 års ålder, är övergången till vuxenlivet ofta abrupt och beroende av ungdomarnas möjligheter att få ytterligare stöd. Dock erbjuds nu förlängt stöd till 18-21-åringar. I kontrast bor de flesta unga australiensarna som inte varit i vården hemma till omkring 24 års ålder, en majoritet av 18-25-åringar och en fjärdedel av 26-29-åringarna bor kvar i föräldrahemmet.

Viktiga forskningsresultat

Australiens forskning det senaste decenniet visar de utmaningar som ungdomar som lämnar samhällsvården möter. De flesta forskningsstudier är begränsade till vissa jurisdiktioner och genomfördes före införandet av förlängd vård. Resultaten pekar på:

Praktik- och Policyproblem: Ungdomar som lämnar samhällsvården i Australien lider av bristfälliga övergångar till vuxenlivet vilket ofta leder till allvarliga konsekvenser, så som hemlöshet, utbildningsavbrott, kontakt med rättssystemet, ungt föräldraskap och, för ungdomar från ursprungsbefolkningen, även kulturellt främlingskap. Stödprogram är ofta inriktade på självständighet istället för kontinuerligt stöd.

Praktik- och Policylösningar: Bättre planering krävs för att säkerställa en smidigare övergång som tar hänsyn till individens mognad och behov. Utökade vårdprogram bör stödja unga att hantera tidigare trauma och bygga upp socialt kapital genom nätverk och kulturella kopplingar, speciellt viktigt för ungdomar från ursprungsbefolkningen.

Nuvarande lagstiftning och riktlinjer

I Australien ansvarar delstaterna och territorierna för den sociala barnavården och det finns ingen nationell lagstiftning. Före 2017 erbjöds begränsat stöd till de som lämnade vården vid 18 års ålder, med minimal finansiering för grundläggande behov.

År 2016 startade Home Stretch-kampanjen, som drev på förändringar för att förlänga samhällsvården till minst 21 år. Vid slutet av 2022 hade varje delstat beslutat om förlängd vård. Victoria, Western Australia, Queensland, ACT och NSW erbjuder universella förlängda vårdprogram som täcker ungdomar från alla typer av samhällsvård. Queensland har nyligen lanserat sitt program. I både Tasmania och South Australia begränsas stödet till de som lämnar familjehem eller nätverkshem, dock utvärderar South Australia ett program för dem som lämnar institutionsvård. Northern Territory har planer på att lagstifta för universellt förlängt stöd men har ännu inte genomfört en specifik policy eller program. Sammanlagt mottar över 3300 unga vuxna mellan 18 och 21 år ekonomiskt stöd genom dessa förlängda vårdprogram i Australien.

Framgångar, men fortsatta utmaningar

Effekterna av Australiens förlängda vård är ännu inte helt utvärderade, men det finns tecken på framgång inom boende och utbildning; Uniting Extended Care Pilot i NSW

och Raising Expectations-programmet i Victoria är två program som har förbättrat utfallet för ungdomar som lämnar samhällsvården och ökat deras närvaro i högre utbildning.

Trots dessa framsteg kvarstår dock flera utmaningar:

Ungdomar på HVB: Inte alla jurisdiktioner erbjuder förlängd vård för denna särskilt utsatta grupp, och inget område tillåter dem att stanna kvar i boendet efter 18 års ålder eller erbjuder "Staying Close"-liknande program.

Finansiering: Stora skillnader i finansiering av förlängd vård mellan delstaterna kräver att den federala regeringen inför en enhetlig och välfinansierad modell för alla stater och territorier.

Bostadsbestånd: Ett akut behov finns av att säkerställa att det finns tillgängliga bostäder till rimlig kostnad för de som lämnar samhällsvården.

Intersektionell ojämlikhet: Det finns en ökande konsensus inom både australisk och internationell forskningslitteratur att stödet bör förlängas till minst 25 års ålder för att minska de intersektionella ojämlikheter som många som lämnar vården upplever.

Lästips

Mendes, P. (2022). The case for a national extended care framework to lift the outcomes for care leavers. *Australian Social Work*, 75(1), 122-132.

Mendes, P. (2023a). Fixing the cracks in Australia's out-of-home care leaving system. Monash University Lens, 15 June, <https://lens.monash.edu/@philip-mendes/2023/06/15/1385870/fixing-the-cracks-in-australias-out-of-home-care-leaving-system>

Mendes, P. (2023b). The most significant child welfare reform in a generation: An examination of the strategies used by the Home Stretch campaign to persuade all eight Australian State and Territory governments to extend out-of-home care till 21 years. *Australian Journal of Social Issues*.

Mendes, P.; Standfield, R.; Saunders, B.; McCurdy, S.; Turnbull, L., & Walsh, J. (2020). Aboriginal and Torres Strait Islander (Indigenous) young people leaving out-of-home care in Australia: A national scoping study. *Children and Youth Services Review*, 10.1016/j.childyouth.2020.105848.

Mendes, P., & McCurdy, S. (2019). Policy and practice supports for young people transitioning from out-of-home care: An analysis of six recent inquiries in Australia. *Journal of Social Work*, 20(5), 599-619.

Mendes, P.; Bollinger, J. and Flynn, C. (2023). Young people transitioning from residential out-of-home care in Australia: The case for extended care. *Residential Treatment for Children & Youth*, 40(3), 348-362.

Professor Inger Oterholm, Norge

Inger, från VID vetenskapliga högskola i Oslo, redogjorde för eftervård i Norge, en tradition med rötter i 1800-talets lagstiftning.

Inger har ursprungligen en bakgrund som lärare och bedriver nu forskning inom socialt arbete, med särskild inriktning på övergången från vård till eget boende.

I Norge är en stor majoritet (90 %) av placeringarna utanför det egna hemmet i familjehem. NAV (Norska Arbets- och Velfärdsförvaltningen) ansvarar för den sociala barnvården, men organisationen skiljer sig åt mellan kommunerna, liksom nivån av specialisering. Norge har en lång tradition av eftervård som sträcker sig tillbaka till slutet av 1800-talet. Historiskt sett har dock endast en mycket liten andel haft tillgång till eftervård.

Inger definierar målet med eftervård så här: ”Syftet med eftervården är att erbjuda hjälp och stöd till unga som fortfarande behöver det efter att ha uppnått myndighetsålder. Eftervården måste hjälpa till att säkerställa att unga med erfarenhet av barnvård får nödvändig hjälp och stöd i övergången till ett självständigt vuxenliv.”

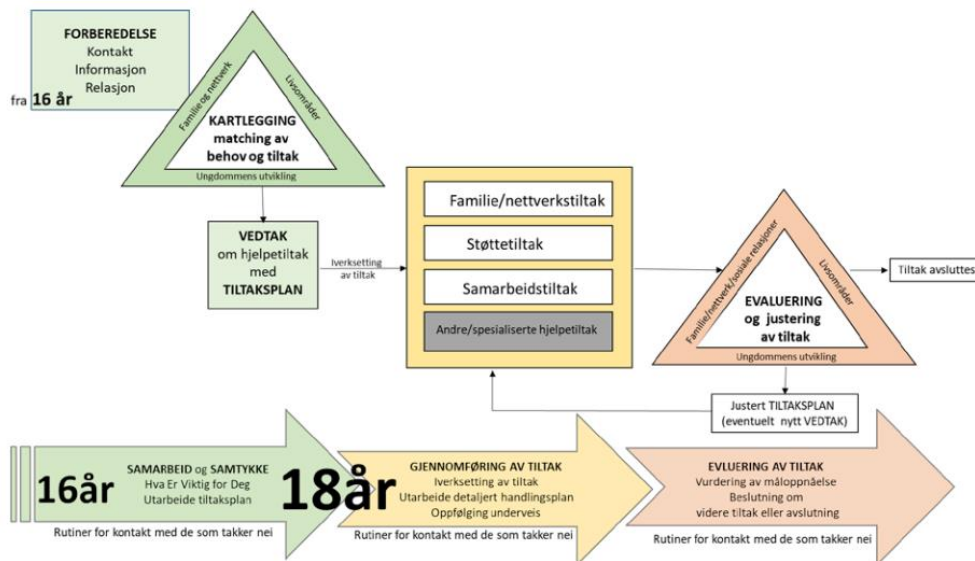
Generellt sett flyttar unga hemifrån tidigt, typiskt vid 19 eller 20 års ålder, vilket är tidigare än i sydeuropeiska länder eller Australien. Idag ligger fokus alltmer på den ungas behov snarare än deras ålder, tack vare kampanjer som har påverkat utvecklingen av eftervården, vilket lett till ny lagstiftning i Norge. Brukarorganisationerna Nationella föreningen för barn i barnvård, den Norska familjehemsföreningen och Föreningen för barnvårdsföräldrar har varit nyckelaktörer i att driva frågan om eftervård.

Barnvårdslagen stiftades och trädde i kraft 2021. Denna lag inkluderar ett separat avsnitt som diskuterar eftervård, vilket är första gången i lagstiftningen. Detta lagavsnitt tillämpas på individer (1) som är över 18 och har haft barnvårdsåtgärder (oavsett placeringstyp) före 18 års ålder, och (2) som samtycker till eftervård. Nedan visas en modell för eftervården i Norge.

Inger menar att detta är ett exempel på en lyckad lagstiftning som haft en positiv inverkan på övergången till vuxenlivet. Det finns dock vissa utmaningar, såsom kravet på att individen måste byta socialsekreterare (kontaktperson) efter att de fyllt 18 år, att det är bristande delaktighet, för lite fokus på barn med funktionshinder och särskilda behov, samt bristande resurser.

Forløpsmodell for ettervern

Lästips

Kommunsektorens interesseorganisasjon skriver om ettervård:

<https://www.ks.no/fagomrader/barn-og-unge/barnevern/oppfolging-av-unge-med-barnevernserfaring/>

Landsföreningen för barnavårdsbarn: <https://barnevernsbarna.no/>

Till de som ska ge ettervård: <https://barnevernsbarna.no/app/uploads/2020/01/Tildeg-som-skal-gi-ettervern.pdf>

Till de som ska få ettervård: <https://barnevernsbarna.no/app/uploads/2020/01/Tildeg-som-skal-f%C3%A5-ettervern.pdf>

Norsk fosterhemsforening: <https://www.fosterhemsforening.no/>

Organisationen för barnavårdsföräldrar: <https://barnevernsforeldrene.no/>

Professor Annemiek Harder, Nederländerna

Annemiek, vid Erasmus University i Rotterdam, var med online och beskrev eftervården i Nederländerna.

I Nederländerna ligger genomsnittsåldern för att flytta hemifrån på 23/24 år, där män tenderar att flytta ut lite senare än kvinnor. Detta står i kontrast till Europa där genomsnittsåldern är 26 år. Dock är genomsnittsåldern för ungdomar som lämnar placeringar i samhällsvården mycket yngre, vanligtvis runt 18 år, vilket beror på den nationella lagstiftningen.

Nederländerna tillhandahåller vård utanför hemmet fram till 18 års ålder, vilket är den vanligaste åldersgränsen i Europa. Det finns ingen specifik lagstiftning för stöd efter vård, men sedan 2018 finns det möjligheter till familjehemsvård för unga upp till 21 års ålder. Dessutom har det sedan 2020 införts behandlingsfamiljehem tillgängliga för unga upp till 21 års ålder, vilket är betydande förbättringar. Det finns dock fortfarande många brister i systemet. Till exempel erbjuder Nederländerna inte förlängd vård för ungdomar i institutionell vård, och det finns ingen forskning eller utvärderingar av befintliga placeringar med förlängd vård. Kommuner kan initiera eftervård för unga upp till 23 års ålder om vissa villkor är uppfyllda, i enlighet med ungdomslagen. Emellertid kräver det ett betydande arbete att påvisa att man uppfyller dessa villkor, vilket gör det utmanande att utnyttja denna möjlighet.

Ansträngningar görs för att förbättra resultaten för unga som lämnar vården i Nederländerna. Några aktuella exempel är BIG5-initiativet (stöd, bostad, skola och arbete, inkomst och välbefinnande) i samarbete med ExpEx.

Lästips

Van Breda, A. D., Munro, E. R., Gilligan, R., Anghel, R., Harder, A., Incarnato, M., ... & Storø, J. (2020). Extended care: Global dialogue on policy, practice and research. *Children and Youth Services Review*, 119, 105596.

Harder, A., Zijlstra E. & Beltman, D. (2023). De noodzaak om schade te voorkomen bij jongeren van 18+ die de residentiële jeugdhulp moeten verlaten: Een interdisciplinaire wetenschappelijke onderbouwing (*The need to prevent harm in young people of 18+ leaving residential youth care: An interdisciplinary scientific rationale*² (2023). <https://www.rug.nl/gmw/news/schadenota-jongeren-die-de-jeugdhulp-verlaten-30-mei-23.pdf>

Professor Tina Olsson, Jönköping

Tina, vid Jönköping University, berättade om det projekt som hon driver angående ungdomar som lämnar samhällsvården.

Tina har en bakgrund som praktiker och har arbetat både i USA och Sverige. Hennes forskning fokuserar på utfallen av sociala välfärdsinterventioner, varav en inkluderar unga som lämnar vården. Projektet som Tina är involverad i riktar sig inte specifikt mot eftervård, utan koncentrerar sig snarare på att effektivt arbeta med personer som så småningom kommer att lämna vården. Projektet innefattar 22 organisationer som antingen implementerar befintliga interventioner eller den intervention som tillhandahålls av projektet.

Det finns en omfattande deskriptiv forskning som visar på multipla risker inom nästan alla områden i livet för de som lämnar vården. Detta påverkar människor efter att de lämnat vården, under deras unga vuxenliv och i livet i stort. Detta ledde till att Tina 2017 började göra systematiska översikter av interventioner för att stödja hälsan hos barn i familjehem, där hon noterade en brist på interventioner. Tina och hennes kollegor utvecklade senare, år 2020, en intervention i samarbete med praktiker, vilken har implementerats i olika organisationer och därefter utvärderats. Målet med denna intervention är att säkerställa att ungdomar som lämnar vården kan leva ett liv fritt från kriminellt beteende och substansmissbruk.

Genom detta projekt har Tina och hennes kollegor lärt sig att sig att allvarliga tandvårdsbehov är utbrett bland barn i samhällsvården, att organisationsintern kommunikation och ideologiska skillnader kan vara hinder, och att personalomsättning försvårar att möta ungdomars behov. De har också noterat att systemet kan vara svårt att navigera för ungdomar, och att förändring generellt är utmanande. Trots detta har inga negativa effekter (iatrogena effekter) observerats i deras pilotprojekt, vilket visar på framsteg i riktning mot de mål som har ställts upp för ungdomarnas välfärd och övergång från samhällsvården.

Lästips

Leaving Care: <https://ju.se/om-oss/halshogskolan/organisation/avdelningar/asa/forskningsprojekt-leaving-care.html>

Mitt val-min väg! <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/mvmv-mitt-val-min-vag/>

Mitt val-min väg! <https://ju.se/om-oss/halshogskolan/organisation/avdelningar/asa/forskningsprojekt-leaving-care/mitt-val---min-vag.html>

Emiliya Larsson & Jennie Törnqvist Persson, Knas hemma

Knas Hemma är en ungdomsdriven ideell förening, vars medlemmar är i åldrarna 13–30 år, med egen erfarenhet av placering inom samhällsvården. Knas Hemma arbetar med att påverka, utbilda och sprida kunskap.

Efter Knas är ett projekt som är finansierat för tre år, från 2022 till 2025. Dess huvudsakliga syfte är att utveckla ett program för målgruppen med avsikten att implementera det inom socialtjänsten och kommunerna. Projektet involverar referensgrupper med professionella, inklusive forskare, och upprätthåller ett nära samarbete med relevanta intressenter och myndigheter, såsom socialtjänsten. Emiliya och Jennie arbetar med det projektet.

Ungdomar som har varit i samhällsvården uttrycker en stark önskan om att känna sig säkra på sin framtid och inte bara överleva. Under tiden i vård betonar de behovet av tidiga interventioner som livsfärdighetsträning, en vägledningsplan och en personlig rådgivare som kan följa en ungdom från 16 till 25 års ålder. Som de som lämnar vården behöver de också koordinering mellan flera myndigheter, vilket inkluderar att ha någonstans att bo, tillgång till studier, arbete eller praktikplatser och stöd för både fysisk och mental hälsa samt tandvård. De upplever att det finns flera områden i deras liv där de behöver hjälp, men de känner sig lämnade ensamma.

Knas Hemma argumenterar för att regeringen behöver agera nu, från flera aspekter, inklusive (1) att uppdatera lagen gällande eftervård eftersom den idag är för vag, (2) utveckla en nationell riktlinje för kommunerna och (3) tillföra mer resurser och pengar till barn med vårdupplevelser.

Organisationens budskap sammanfattas i ett citat från en Knas Hemmas ambassadörer: "Vi vill inte vara ett projekt eller en sak att fixa. Vi vill bli behandlade med samma respekt som andra människor och det är mycket viktigt att lära känna oss, inte bara läsa vad som står på våra papper. För papper är inte alltid rätt och vi har så mycket mer att berätta. Men vi kommer inte att berätta om vi inte blir tillfrågade och vi kommer inte att öppna oss utan förtroende."

Professor Ingrid Höjer, Göteborg

Ingrid Höjer vid Göteborgs universitet har under lång tid forskat på hur det går för ungdomar som lämnar samhällsvården i Sverige och presenterade en översikt av detta.

Det svenska systemet för vård utanför hemmet skiljer sig från andra europeiska länder genom att majoriteten av de omhändertagna är tonåringar. Av de 26 500 barn och unga som var placerade utanför hemmet under 2022, var cirka hälften 15 år eller äldre. De flesta (68 %) var frivilligt placerade, ca 70 % var placerade i familjehem och 30 % på HVB eller SiS. Den stipulerade tiden för att lämna omsorg är 18 – efter 18 år måste man göra en personlig "ansökan" för ytterligare stöd enligt kapitel 4, §1 i Socialtjänstlagen. De flesta unga stannar i

samhällsvården tills de har avslutat gymnasieskolan – vanligtvis vid 19 års ålder. Det finns inget formellt system för eftervård i Sverige. Det är en vag lagstiftning som säger att socialtjänsten ska erbjuda stöd men det finns inga riktlinjer för hur man ska arbeta med unga som lämnar samhällsvården. Inger påpekar att vissa socialarbetare är mycket bra på att ge stöd, men det är frivilligt, när det borde vara obligatoriskt.

Studier genomförda av Ingrid Höjer och hennes kollegor har belyst olika aspekter av systemet. Bland annat har de uppmärksammat att administrativa regler skapar kontinuitetsbrott, särskilt då unga måste byta till en vuxenhet efter vården avslutats.

Relationer med familjehemsföräldrar och boendepersonal avbryts ofta och ersätts inte med annat stöd, vilket leder till en känsla av att ha förlorat sitt nätverk.

En kille på 22 år som intervjuades sa: "Min placering slutade när jag var 18. De sa att det var dags att flytta, eftersom jag var 18 och de ville inte betala för placeringen längre. Men jag skulle verkligen ha velat stanna hos mina familjehem, åtminstone tills jag hade avslutat högskolan".

Fokusgruppsintervjuer har framhävt vikten av bostad, ekonomisk självförsörjning och kontinuitet i relationer med betydelsefulla vuxna. Ungdomar anser att de behöver behålla sina viktiga vuxna i sitt sociala nätverk även när de når myndighetsåldern.

Ungdomarna uttryckte ett behov av stöd, såsom någon att prata med, jämlik hjälp, råd för självständigt liv, stöd för anställning och utbildning, fortsatt tillgång till stöd även när det går bra, och professionell hjälp från psykologer och terapeuter. De efterfrågar även erkännande och intresse för deras liv.

En påskyndad utflyttning från samhällsvården har negativ inverkan på övergångsprocessen, och det finns ett behov av utökat stöd efter att vården upphört. Brister i stöd från biologiska föräldrar, socialt nätverk och socialtjänsten gör att unga som lämnar samhällsvården blir mer sårbara än sina jämnåriga, och många uttrycker en känsla av ensamhet och behov av mer emotionellt stöd.

Lästips

Höjer, I & Sjöblom, Y (2009) *Ungdomar i utsatta livssituationer och deras väg till självständighet*. Bilaga till betänkandet Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU)

Höjer, I & Sjöblom, Y (2010) Young People Leaving Care in Sweden. *Child and Family Social Work*, 15, p 118-127

Höjer, I & Sjöblom, Y (2011) Att stå på egna ben. Om övergången från samhällsvård till vuxenliv. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, s 24 – 41

Höjer, I & Sjöblom, Y (2011) Procedures when young people leave care - views of 111 Swedish social services managers. *Child and Youth Services Review*, 33, pp 2452-2460

Höjer, I & Sjöblom, Y (2012) På egna ben- om ungdomar som lämnar samhällsvården och deras familjerelationer. I Bäck-Wiklund, M & Johansson, T (red.) *Nätverksfamiljen*. Stockholm, Natur & Kultur

-Höjer, I & Sjöblom, Y (2014) Voices of 65 young people leaving care in Sweden: "There is so much I need to know!" *Australian Social Work*, Vol. 67. No.1 pp 71 - 87.

Höjer, I & Sjöblom, Y (2014) What makes a difference? Turning points for young people in the process of leaving placements in public care. *Social Work and Society* Vol. 12, Issue 1.

Storö, J., Sjöblom, Y. & Höjer, I. (2019) A comparison of state support for young people leaving care in Norway and Sweden: Differences within comparable welfare systems. *Child and Family Social work*, Vol. 24, Issue 3, pp 393 – 399.

Johansson, H., Sjöblom, Y., Höjer, I., Gilligan, R., Arnau-Sabatés, L., Pazlarová, H., Soyez, V. & Stoddart, J. (2023) Exploring care leavers' agency in achieving entry into the world of work: A cross-national study in six countries. *International Journal of Social Welfare*, 1-11. DOI: 10.1111/ijsw.1260

Paneldiskussion

Under den avslutande paneldiskussionen som modererades av Jenny Rehnman från FoU i Väst, Göteborgsregionen, delade föreläsarna reflektioner från dagen och svarade på frågor från deltagarna.

Emiliya och Jennie betonade vikten av att fokusera på de ungas behov snarare än deras ålder och lyfte fram betydelsen av att känna sig älskad. De är också besvikna över eftervården hanteras i Sverige.

Philip lyfte två punkter. Dels att det bör debatteras mer att det skiljer sig så mycket de stödet som unga som varit i samhällsvården får jämfört med andra barn som inte varit placerade som ofta får stöd från sina föräldrar under en lång tid. Vi behöver ifrågasätta våra idéer om hur detta system bör fungera. För det andra hör vi ofta talas om kostnaden för ytterligare stöd, så vi behöver diskutera ekonomi men omforma frågan – vad kommer kostnaden att bli för samhället i framtiden om vi inte investerar dessa pengar i ytterligare stöd?

Inger sa att vi vet vad forskningen säger, vi vet vad problemen är och vi vet att vi måste göra något. Det handlar nu om att arbeta tillsammans på olika nivåer.

Tina framförde att vi också behöver fokusera på själva vården, för om barn inte får den omsorg de behöver, är deras chanser att må bra efteråt sämre.

Ingrid reflekterade över att det verkar som relationens betydelse i det sociala arbetet inte verkar ha samma betydelse som tidigare. Hon uttryckte att hon alltid älskat sitt yrke för hon tilläts ha relationer, men hon är inte så säker på att det är tillåtet längre.

En fråga från publiken handlade om hur vi bör hantera sparande för barn i familjehem, varpå Ingrid delade med sig av sin erfarenhet om att vissa barn får tillgång till exempelvis sina arvsmedel för tidigt då de inte kan hantera dem och betonade vikten av att tidigt börja prata om sparande för att utbilda och förbereda dem.

En annan fråga gällde behovet av separat lagstiftning för eftervård. Ingrid svarade bestämt att det behövs, och Inger tillade att även om den norska lagstiftningen är för ny för att utvärderas, visar forskning att eftervård leder till bättre utbildning vilket bevisar att det fungerar.

En ytterligare fråga från publiken adresserade utmaningen att många unga vuxna inte vill ta emot stöd och hur vi kan skapa bättre förutsättningar för detta. Jennie delade med sig av sin personliga erfarenhet att hon ville bryta med socialtjänsten vid 18 års ålder och att detta motstånd kan förändras med tiden. Emiliya påpekade att socialtjänsten blir en form av kontinuitet som saknas från föräldrarna.

Sammanfattningsvis framgick det under diskussionen att det finns en uppenbar konsensus om att stödet för unga vuxna behöver reformeras, för att ge dem de verktyg och den vägledning som krävs för att navigera i övergången från vård till självständigt vuxenliv.

Återkoppling från deltagarna

I slutet av dagen fick deltagarna i mentimeter svara på frågan *Vilken tanke/känsla bär du med dig härifrån idag?* Här är en sammanställning av deras svar.

Deltagarna på workshopen lämnade med en rad intryck och reflektioner efter en dag fylld av föreläsningar och diskussioner. Flera uttryckte att de kände sig upplysta och inspirerade, med kommentarer som "Jätteintressant och engagerande samtal" och "Inspirerande". Ett visst mått av sorg och tyngd fanns också utifrån svårigheter som unga i samhällsvården upplever.

Det fanns en uppskattning för de personliga berättelser som delades, särskilt de från "Knas hemma", vilket visar på värdet av att höra direkta erfarenheter. Deltagarna betonade betydelsen av att skapa förändring baserat på den kunskap som finns, vilket uttrycktes i kommentaren "Att det måste vara möjligt att skapa förändring och utveckling utifrån allt vi redan vet".

En stark övertygelse om att relationer och personligt engagemang är avgörande för ungas välbefinnande efterlämnades, som illustreras av tanken "Viktigt arbete att fortsätta göra. Våga värdera relationer och inte bara lagstiftning".

Från ett praktiskt perspektiv noterade deltagarna vikten av ordentlig planering för övergången från omsorg till självständigt liv, där någon delade att "Ökad förståelse för hur viktig planering inför avslut av familjehemsplacering är, mycket givande".

Ekonomiska frågor var också av betydelse, där Philip poängterade att man måste tänka på kostnaderna för samhället om man inte investerar i stöd nu: "Vad kommer kostnaden att vara för samhället i framtiden om vi inte spenderar dessa pengar på ytterligare stöd?"

Från deltagarnas perspektiv kom det fram att det är dags att gå från ord till handling, med en förståelse för att det krävs mod att stödja unga vuxna på längre sikt, som en

deltagare uttryckte: "Mod att med stöd av forskning att våga bevilja fortsatt stöd under längre tid till unga vuxna."

Dagen avslutades med en känsla av att det finns mycket kvar att göra och att samarbete och kunskapsdelning är väsentligt för att förbättra situationen för unga som lämnar omsorgen, sammanfattat i svaren: "Vi behöver dela kunskapen mer. Många arbetar på frågorna på egna sätt på sina egna håll men att vi kommer tillsammans på detta sätt för att dela kunskapen är otroligt viktigt" och "Så mycket bra kunskap delad och inspiration förmedlad. Jag tar med mig detta och som Philip sa, känslan av att jag har en viss makt att göra vad jag kan som beslutsfattare för en bra eftervård. Tack!"

Workshop kring tre fokusområden

Under eftermiddagen genomfördes en workshop med fördjupade diskussioner kring frågor om boende, sysselsättning, socialt nätverk och välbefinnande för ungdomar som lämnar samhällsvården. Syftet var att belysa frågorna från olika perspektiv och utifrån det diskutera hur vi kan utveckla arbetssätt, samverkan och forskning.

För varje tema ger en forskare en inledande presentation på 10 minuter. Därefter följer rundabordsdiskussioner i smågrupper bestående av 5-6 deltagare. Dessa grupper inkluderar en blandning av forskare, representanter från ideella organisationer och socialtjänsten. Detta upplägg gäller fram till den sista diskussionen, då deltagarna omorganiseras så att forskare, ideella organisationers representanter och personal från socialtjänsten deltar i separata grupper. Eftermiddagen modererades av Anna Melke, från FoU i Väst.

Tema 1: Socialt nätverk och välbefinnande

Professor Ingrid Oterholm inledde diskussionen kring socialt nätverk och välbefinnande. Hennes utgångspunkt var att unga människor i allmänhet får stöd från sina föräldrar – ekonomiskt, praktiskt, emotionellt och informativt – och har möjlighet att återvända hem efter att ha flyttat ut, vilket ger dem en flexibilitet att få stöd när det behövs. Det stödet får inte unga som varit placerade. Följaktligen kan unga som får stöd från barnavården uppleva känslor av ensamhet, och brist på stöd inom sitt nätverk. Det finns hinder för att etablera och upprätthålla relationer, såsom utmanande eller ambivalenta relationer med föräldrar, osäkra relationer med familjehemsföräldrar och svårigheter som härrör från tidigare erfarenheter av missbruk, försummelse eller separation från vänner och familj.

Familjehemsföräldrar bär på betydande ansvar, både under övergångsprocessen och under perioden som följer. De underlättar också kontakt med familjen och kan fungera som en källa till kontinuitet när det tillåts. I en studie som genomfördes i

samarbete med Ingrid Höjer har Inger Oterholm utforskat fosterföräldrars perspektiv på eftervård. En viktig upptäckt är att de intervjuade känner att situationen blir oklar - emotionellt, juridiskt och ekonomiskt - när den unge blir 18 år eller när placeringen tar slut.

Avslutningsvis diskuteras nätverksåtgärder, såsom behovet av fler nätverksmöten eller familjekonferenser för personer över 18 år. Frågor som om ungdomarnas nätverk kartläggs, om det säkerställs att de har stöd från någon, fokus på relationell kontinuitet och vad som händer när eftervården upphör tas upp som viktiga punkter för diskussion.

Från gruppdiskussionerna

Deltagarna fick sedan diskutera i grupper vad de känner igen utifrån sina perspektiv och vilka andra utmaningar de ser, samt vad de själva skulle kunna göra för att åstadkomma förbättringar. Här kommer en sammanfattning om vad de lyfte upp.

Utmaningar

I arbetet med ungdomar inom samhällsvården framkommer flera utmaningar. En utbredd känsla av ensamhet är vanlig bland dessa unga, en djup själslig ensamhet som inte alltid kan mildras av de omgivande nätverken. Dessutom beaktar socialtjänsten inte alltid de viktiga relationerna som dessa ungdomar har, både när de flyttar från en placering och under tiden de är placerade.

Privatiseringen inom vården skapar ytterligare problem, med många barn som placeras i familjer och HVB-hem som drivs med företagsmässiga principer.

Dokumentation kan se väldigt olika ut. Om det inte dokumenteras, inte enbart journaler utan även bilder och skolminnen, så försvinner viktiga delar av barnens liv.

Viktiga faktorer för förbättring

För att åstadkomma förbättringar finns det flera viktiga faktorer att beakta. Det framhålls att det är av stor betydelse för dessa barn att ha tillgång till ett kravlöst nätverk.

Det behövs mer stöd till familjehemmen för att säkerställa att de kan tillhandahålla den vård och det stöd som ungdomarna behöver. Nationell lagstiftning bör stärkas för att bättre skydda och stödja dessa unga individer.

Det är också viktigt att stärka relationerna mellan biologiska familjer och familjehem för att skapa en mer stabil och stödjande miljö för ungdomarna. Att säkerställa kontinuitet i ungdomarnas liv är avgörande för deras välbefinnande och framtid.

Konkreta förslag

Ett förslag är att använda kreativa verktyg, som kortlekar, för att ge barnen utrymme att uttrycka sig och dela sina tankar och känslor. Denna metod kan ses som en del av en samskapande process.

Det är även viktigt att ha en god överblick över vilka vuxna som finns i de ungas liv. Att kartlägga dessa vuxna är bara en del av processen; det är även viktigt att utveckla strategier för hur ungdomarna kan bredda sina nätverk och behålla sina relationer.

Detta kräver en medveten och målinriktad insats för att stödja ungdomarna i deras övergång till vuxenlivet.

Tema 2: Sysselsättning och utbildning

Professor Ingrid Höjer inledde med en kort presentation av sysselsättning och utbildning för de unga som lämnar samhällsvården.

Hon betonar att unga som tidigare varit placerade i familjehem eller institutioner ofta har lägre utbildningsnivå jämfört med sina jämnåriga. Utbildning spelar en kritisk roll i övergången till vuxenlivet, och det finns ett växande behov av forskning och åtgärder för att förbättra deras utbildningsmöjligheter.

Hennes forskningsprojekt undersöker unga vuxnas vägar till vidareutbildning och högre studier i fem europeiska länder. Genom att analysera statistik och genomföra intervjuer med unga vuxna och professionella inom området, belyser Höjer de utmaningar och framgångar som dessa unga människor upplever i sitt utbildningsliv.

Ett av de mest slående resultaten är att unga som varit i vårdsystemet har en lägre examensfrekvens jämfört med de som inte varit i vård. Individuella hinder som lågt självförtroende, brist på ambitioner, avbruten skolgång och problem med grundläggande färdigheter bidrar till denna skillnad. Dessutom upplever många av dessa ungdomar en känsla av utanförskap och saknar positiva förebilder.

Skolan kan dock fungera som stödjande genom att erbjuda en trygg miljö, uppmärksamhet och uppmuntran från professionella, samt tillgång till sociala arenor. Möjligheten att repetera skolår vid behov är också en viktig faktor för att förbättra utbildningsresultaten.

Efter att ha lämnat samhällsvården står dessa unga inför ytterligare utmaningar, såsom rädsla för skuldsättning genom studielån, brist på stöd från sociala nätverk, och brist på karriärvägledning. Det finns ett tryck på dem att snabbt uppnå ekonomisk självständighet, vilket ofta leder till att de väljer yrkesutbildningar framför högre studier.

För att stödja dessa unga vuxna efter vård, betonade Ingrid vikten av tillgång till vuxenutbildning, karriärvägledning, personlig rådgivning och ekonomisk rådgivning. Skolfam-programmet, ett initiativ för att förbättra utbildningsresultaten för barn i familjehem, lyftes fram som ett exempel på hur förebyggande åtgärder och professionellt samarbete kan bidra till bättre skolframgångar.

Avslutningsvis betonade Ingrid statens roll som förälder i att ta ett större ansvar för dessa ungdomars utbildning och framtidsplaner. Hon poängterar behovet av flexibla åldersgränser för att lämna vården, samt vikten av medvetenhet om behovet av stöd efter vård.

Från gruppdiskussionerna

Deltagarna fick sedan diskutera i grupper vad de känner igen utifrån sina perspektiv och vilka andra utmaningar de ser, samt vad de själva skulle kunna göra för att åstadkomma förbättringar. Här kommer en sammanfattning om vad de lyfte upp.

Relationella och mänskliga faktorer

Det är viktigt att betrakta helheten när det gäller unga människors utbildning, eftersom många faktorer i deras liv påverkar deras lärande. Detta inkluderar aspekter som mental hälsa, vilket är avgörande för att skapa gynnsamma förutsättningar för lärande.

Att stimulera ungdomar att ta egna initiativ är också centralt, särskilt då många kanske inte ser universitetsstudier som en möjlighet på grund av brist på socialt kapital. Det är därför viktigt att visa dessa alternativ och uppmuntra dem. Förebilder, speciellt de som har liknande upplevelser från barndomen men som har lyckats med universitetsstudier, kan inspirera dessa unga att tro på sin förmåga att också lyckas. Samtidigt måste man vara medveten om den press som kan uppstå och sträva efter att skapa en balans. Att öppna för diskussioner om drömmar och ge utrymme för "andra chanser" är väsentliga delar i att stödja ungdomars utveckling och framtid.

Konkreta förslag

Ett praktiskt förslag för att stötta fosterfamiljer är att införa en kontaktperson för läxor och läxhjälp. Denna åtgärd skulle avlasta fosterföräldrar och är relativt enkelt att implementera, med tanke på gruppens erfarenhet och intresse för att engagera sig i sådana uppgifter till en begränsad kostnad. Vidare framhålls "Skolfam" som ett utmärkt initiativ eller struktur som bör spridas och uppmuntras. Med tanke på att kostnad ofta är en avgörande faktor, är det viktigt att prioritera och anpassa resurserna efter individens behov för att säkerställa bästa möjliga stöd.

Tema 3: Boende

Philip Mendes gav en introduktion till frågan om boende för de unga som lämnar samhällsvården. Philip och hans kollegor har utfört en omfattande granskning av 15 litteraturstudier om boende för ungdomar som lämnar samhällsvården. De har identifierat flera centrala faktorer som antingen bidrar till utmanande övergångar till eget boende för dessa ungdomar. Dessa inkluderar begränsad planering inför övergången, brist på kontinuerligt stöd, abrupta och intensiva övergångsprocesser, samt en brist på säkra och överkomliga bostäder. De fann att övergången till eget boende sannolikt påverkar den psykiska hälsan hos dessa ungdomar negativt. Å andra sidan visade deras forskning att en välplanerad övergång, kontinuerligt stöd från ansvariga vuxna, tillgången till säkra och prisvärda bostäder, samt att förlänga stödet till minst 21 års ålder, kan leda till positiva övergångar till eget boende.

Sammanfattningsvis framhäver de tre avgörande faktorer för att stärka ungdomar som lämnar vården: (1) att tillhandahålla lämpliga bostäder, (2) att införa samutvecklade, traumamedvetna och relationsbaserade stödprogram för boende, samt (3) att förlänga omsorgsstödet och rättigheterna till minst 21 års ålder.

Detta område diskuterades inte i grupperna på grund av tidsbrist.

Avslutande diskussion

I en avslutande diskussion där deltagarna delades upp i tre grupper; forskare, representanter från ideella organisationer och socialtjänsten, framkom flera viktiga insikter och åtgärdsförslag.

Forskarna lyfte fram att det fortfarande finns ett stort behov av forskning inom området, inte bara gällande utfallet av att lämna samhällsvården, utan även om hur olika eftervårdsprogram och komponenter fungerar. De underströk vikten av mer praktikbaserad forskning, särskilt inom kommunala verksamheter, och betonade behovet av att i större utsträckning individualisera stödet till de unga.

Representanter från ideella organisationer påpekade att problemet inte ligger i bristen på information, utan snarare i att denna information inte sprids tillräckligt. De påtalade att trots att alla i rummet arbetade med olika saker, delade de en gemensam agenda och behovet av att arbeta mer tillsammans för att uppnå en större påverkan.

Från socialtjänstens perspektiv framhölls att det redan påbörjats initiativ för att hantera dessa frågor inom barnvården, men att det var viktigt att utvidga samarbetet till att inkludera ekonomiskt bistånd och vuxenenheter. En viktig punkt var att forskningens rön måste nå fram till socialtjänsten och att det finns ett behov av att omvärdera hur länge personerna ska betraktas som "tidigare placerade" och hur detta bör adresseras i lagstiftningen. Det fanns också en tro på att den nya socialtjänstlagstiftningen, om den träder i kraft, kan vara till fördel för denna grupp.

Sammanfattningsvis uttryckte deltagarna en stark vilja till samarbete och kunskapsdelning över sektorsgränser för att förbättra situationen för unga som lämnar omsorg och övergår till vuxenlivet.